

Ivana Budimir
Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu
Ivana Lučića 3,
10 000 Zagreb
2. godina diplomskog studija
Antropologija i Etnologija i kulturna antropologija
ivana.budimir696@gmail.com

Položaj i uključenost veslačica u Hrvatskoj

Position and Involvement of Women in Rowing in Croatia

Sažetak

U ovom radu predstaviti će se položaj i uključenost žena u veslanju u Hrvatskoj. Cilj rada jest istražiti položaj, odnosno promjenu položaja veslačica i njihovu (ne)uključenost. Istraživačka pitanja bila su sljedeća: Koji su mogući razlozi neuključenosti žena u veslanju? Je li se položaj žena mijenjao tijekom povijesti? Etnografskim metodama intervjua i promatranja sa sudjelovanjem prikupila se istraživačka građa za analizu. S dvjema dugogodišnjim rekreativnim veslačicama provedeni su polustrukturirani intervjui, kao i neformalni razgovor i online prepiska s njihovim trenerom.

Ključne riječi: položaj, rekreacija, uključenost, veslanje, veslačice.

Abstract

This paper tends to present the position and involvement of women in rowing in Croatia. The aim of the paper is to examine the position, or the change in the position of women rowers, and their (non) inclusion. The research questions that guided the author were the following ones: What are the possible reasons for women's non-inclusion in rowing? Has the position of women changed throughout history? Ethnographic methods of interviews and observation with participation were used to provide research material for the analysis. Semi-structured interviews were conducted with two long-term recreational rowers and their coach.

Key words: position, amateur rowing, involvement, rowing, female rowers.

Uvod

Veslanje je sport koji je mnogo popularniji u muškoj populaciji nego u ženskoj, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj (Kolac, 2009). Cilj je ovog rada istražiti (ne)uključenost žena u veslanju i njihov položaj u Hrvatskoj, s naglaskom na veslačice koje se rekreativno bave veslanjem. Istraživačka pitanja za ovaj rad bila su sljedeća: Koji su mogući razlozi neuključenosti žena u veslanju? Je li se položaj žena mijenjao tijekom povijesti?

Povod bavljenja ovom tematikom javio se nakon bližeg upoznavanja s jednom od kazivačica i vlastitog čuđenja nad spoznajom da se bavi veslanjem; naime, shvatila sam da ne poznajem ni jednu žensku osobu koja se bavi veslanjem, pa sam odlučila istražiti uključenost i položaj žena u veslanju. Svrha ovog rada jest doprinijeti većoj vidljivosti veslačica u Hrvatskoj, prikazati njihov položaj u veslanju, ali i ukazati na poteškoće s kojima se one suočavaju.

Veslanje je sport u kojemu se pokreće čamac, s kormilarom ili bez njega, snagom mišića jednog ili više veslača, koji sjede leđima okrenuti u smjeru kretanja čamca te se koriste veslima kao polugama prvog stupnja (vk-jarun.hr). Natjecanja u kojima sudjeluju veslači nazivaju se regate. Povjesničar veslanja Christopheru Dodd navodi da se "...veslanje kao moderan sport razvilo u Engleskoj u osamnaestom stoljeću, ondje se učvrstilo u devetnaestom stoljeću, a do ranih godina dvadesetog ukorijenilo se u mnogim drugim zemljama rasprostranjenim na pet kontinenata" (Caudwell, 2010: 120 prema Schweinbenz, 2010:310). Hrvatsko veslanje zauzima sve značajnije mjesto i prima medijsku vidljivost u svijetu zbog olimpijaca braće Sinković, Damira Martina i svjetskih prvakinja sestara Jurković.

Seminarski rad čine tri glavna poglavlja u kojima će se prvo prikazati metodologija i teorijski okvir rada, a zatim dati pregled položaja veslačica u prošlosti i usporediti njihov položaj s veslanjem u Hrvatskoj. U tom poglavlju donosi se osvrt na kazivanja odabranih kazivačica, na njihovo iskustvo veslanja i na trenutnu situaciju u Hrvatskoj. Zaključkom će se nastojati zaokružiti rezultati istraživanja.

Metodologija i teorijski okviri

Metodologija ovog rada sastoji se od pregleda literature, polustrukturiranog intervjua i promatranja sa sudjelovanjem. Polustrukturirani intervjui provedeni su s dvjema kazivačicama. Jedna je kazivačica studentica N.H., koja se veslanjem bavi od 2014. godine, kada je počela pohađati školu veslanja u Zagrebu. Imala je periode pauze, ali tijekom posljednjih nekoliko mjeseci aktivno vesla. Trenutno je učlanjena u Veslački klub Neretvanski gusar. Druga je kazivačica N.A., 44-godišnjakinja koja vesla 9 godina. Liječnica je i majka četvero djece. Obje kazivačice veslanjem se bave rekreativno.

Njihov trener D.S. (dalje u tekstu: trener) veslanjem se bavi 50 godina: počeo je u školi veslanja, bio je član hrvatske reprezentacije i studentskog prvenstva. Posljednjih 20 godina bavi se animiranjem i organizacijom školskog, studentskog i veteranskog veslanja. Posebnu pažnju posvećuje razvoju rekreativnog veslanja sadašnjih veslačica iznad 50 godina. Trener je bio izrazito susretljiv i suradljiv tijekom istraživanja. S njim nije proveden intervjui, ali je dao pisane odgovore na pojedina pitanja. Prilična količina informacija prikupljena je i neformalnim razgovorom, nakon kojeg su vođene opsežne bilješke.

Pomoću teorijskog okvira nasto-

jat će se razumjeti građa u pogledu diskriminacije žena u veslanju. Autorice Višnja Ljubičić, Zrinka Greblo Jurakić i Lidija Bojić-Ćaćić prikazuju negativne stereotipe i rodne (ne)ravnopravnosti ženskog sporta u Hrvatskoj na primjeru rukometa, pri čemu navode da je to prvo istraživanje stereotipa sportašica (Bojić-Ćaćić et al., 2021). Jedan od izvora važnih za ovaj rad je i rad same veslačice, koja pomoću autoetnografije prikazuje veslanje i propituje shvaćanje veslanja kao sporta koji se ponekad doživljava marginaliziranim, isključivim i elitističkim (Caudwell, 2010). Njezino istraživanje donosi kritički feministički pristup rodu i seksualnosti u kontekstu sporta i slobodnog vremena.

Povijest ženskog sporta nedovoljno je istraženo područje, a žensko je veslanje uglavnom zanemareno u novim istraživanjima (Taylor, 2018: 2). Iznimka je Kanađanka Amanda Schweinbenz, koja je napravila niz istraživanja: dva njezina rada bila su krucijalna za stvaranje teorijskog okvira i povijesti ženskog veslanja (Schweinbenz, 2009; Schweinbenz, 2010). Temeljna je ideja njezinih radova misao da su ženske sposobnosti u veslanju osporavane zbog toga što se žene doživljavaju kao fragilna bića s nedovoljno snage za zahtjevan sport kao što je veslanje. Naposljetku, Lisa Taylor sa svojim eksperimentalnim pristupom, metodom prozopografije, istražuje ženski veslački amaterski klub u Velikoj Britaniji (Taylor, 2018).

Veslačice u prošlosti

Potrebno je navesti povijesni kontekst kako bi se uvidjele sličnosti i razlike naspram situacije u Hrvatskoj i ukratko prikazati razvoj položaja žena u veslanju. Taj je sport tradicionalno percipiran kao aktivnost za muškarce

srednje i više klase zbog inherentnih fizičkih zahtjeva, zbog čega je "nježniji spol" društveno obeshrabrivan za bavljenje ovom aktivnošću (Schweinbenz, 2009: 322). Suzbijanje ženske participacije u sportu prisutno je od samog početka. Naime, moderne Olimpijske igre prvi put su održane 1896. godine, ali su žene bile uključene tek 1900. godine (Maskalan, 2019: 289). Na tim se Igrama natjecala 21 žena, i to u krocketu, jahanju, golfu, tenisu na travi i jedrenju (Schweinbenz, 2009: 313).

U nastojanju da se što bolje razumiju psihosocijalni mehanizmi koji dovedu do manje uključenosti i češćeg odustajanja od sporta kod djevojaka, važno je imati na umu da u kontekstu rodne ravnopravnosti sport često ne podržava načela olimpizma na kojima je utemeljen (Bojić-Ćaćić et al., 2021: 82 prema Rayburn, Chen i Phillips, 2015). Veslačice su se za svoje mjesto na Ol izborile, nažalost, puno kasnije, ali su s veslanjem počele puno prije toga. Protivljenje sudjelovanju žena u veslanju ponajviše je vezano za heteroseksistička uvjerenja o primjerenom ženskom ponašanju. Uvedena je posebna regulacija za održavanje feminiziranosti zbog uvjerenja da je žena fragilno biće koje nije u mogućnosti energično veslati i biti kompetitivna poput muškarca. Osim toga, žene su morale paziti na svoje tijelo kako ne bi oštetile svoje reproduktivne organe i razvile maskuline karakteristike (neženstvene mišići) i na taj način uništile svoje tijelo (Schweinbenz, 2009: 316).

Tijekom povijesti bili su prisutni "(...) stereotipi o sportašicama [kojima se] podcjenjuju njihove sposobnosti i vještine, što negativno utječe na motivaciju za sudjelovanje u sportskim aktivnostima, ali i na društvenu prihvaćenost djevojaka i žena koje se bave sportom" (Bojić-Ćaćić et al, 2021: 83 prema Chalabaev i dr., 2013; Kauer

i Krane, 2006). To, naravno, podrazumijeva da se stereotipima vezanim uz sportsku izvedbu djevojaka znatno narušava dostojanstvo sportašica (Bojić-Čačić et al, 2021: 85). Osim mita o razvoju maskulinih karaktera, vladalo je i stereotipno uvjerenje da će veslačice postati lezbijke. Za razliku od prijašnjeg stereotipa, potonji nije vezan za fizički izgled, već za seksualnu orijentaciju, što i sferu seksualnosti čini sferom kontrole. Autorica Schweinbenz referira se na autora Lenskyjja, koji povezuje kontrolu nad ženskom tjelesnom aktivnošću s muškom željom da kontrolira žene i njihovu seksualnost i tvrdi da je razumijevanje „procesa kojima moćni savezi muškaraca vrše kontrolu nad ženskom seksualnošću“ imperativ za analizu ženske sportske povijesti (Schweinbenz, 2010: 658).

Kako bi se izbjeglo nedolično odijevanje, bilo je potrebno držati se 'prilkladnih' sportskih aktivnosti, njihovih pravila, pa čak i sportske odjeće koja se nosila za sudjelovanje (Schweinbenz, 2009: 316). Kada je ženama naposljetku bilo dopušteno natjecati se, morale su poštivati odjevni kod, koji je podrazumijevao nošenje bijele haljine, korzeta i bijelih rukavica, kako im se ne bi vidjeli gležnjevi. Tada je to bilo moguće jer nije postajalo pokretno sjedalo, a kasnije su morale nositi vezane suknje oko nogu. Bile su primorane odijevati se na taj način kako ne bi izazivale muške poglede (Schweinbenz, 2009: 315). Sukladno tome, vjerovalo se da bi žene naštetile muškom sportu i muškarci su se žestoko protivili njihovu uključivanju (Schweinbenz, 2009: 320).

Veslanje je za određene žene bilo moguće. Ono što je izrazito važno napomenuti jest činjenica da je njihova uključenost bila prihvaćena jer su bile pripadnice radničke klase (Schwein-

benz, 2009: 314). Autorica Caudwell (2010: 128) naglašava socio-politički aspekt veslanja, odnosno iznimno utjecajnu prirodu klasnih i rodni odnosa za veslačice. Veslačice iz srednje i više klase sudjelovale su u veslanju kao u slobodnoj aktivnosti, fokusirajući se na stil, formu i gracioznost (tzv. "style rowing"), dok su žene iz radničke klase imale prilike sudjelovati u natjecateljskim regatama, iako su te utrke nerijetko služile kao zabava za muške gledatelje (Schweinbenz, 2009: 322). Da bi i srednja i viša klasa mogle sudjelovati u natjecateljskim regatama, ključna je bila lingvistička promjena iz "ladies" (koja je označavala amatersko/rekreativno veslanje) u "women" (natjecateljsko). Izuzev toga, kako bi se promijenio položaj veslačica i kako bi ih se uspjelo uključiti u Olimpijske igre, bilo je potrebno promijeniti percepciju ženskog veslanja. Natjecateljsko žensko veslanje prvi je put održano na Olimpijskim igrama 1976. godine u Montrealu (Kanada). Predsjednik FISA-e (Svjetske veslačke federacije) Thomas Keller zajedno s delegatima FISA-ine komisije za žene uspio je nagovoriti dužnosnike Međunarodnog olimpijskog odbora da uvedu natjecateljsko žensko veslanje na OI tako što je doveo "reprezentativnu" veslačicu sa ženstvenim tijelom, uvjerivši odbor da se veslanjem ne stječu maskuline karakteristike (Schweinbenz, 2010: 664-666).

U Hrvatskoj je situacija bila znatno lošija; prema riječima trenera, ženama je diljem Hrvatske bilo zabranjeno veslati u veslačkim klubovima, poput klubova Gusar, Split, Jadran, Zadar. Početak ženskog studentskog veslanja u Hrvatskoj zabilježen je tek 1995. godine. U većini se klubova nije obraćala pozornost na žensko veslanje, stoga nijedna naša veslačica do sada nije uspjela nastupiti na Olimpijskim igrama. Nasu-

prot tome, hrvatski veslači 1936. godine prvi su put nastupili na Olimpijskim igrama u Berlinu (Starić). U sljedećem će se poglavlju detaljnije prikazati prošla i sadašnja situacija ženskog veslanja na temelju zabilježenih iskustava, prikupljenih metodom intervjua.

Veslanje u Hrvatskoj

Ispitane kazivačice veslanjem se bave rekreativno, tj. amaterski. Amaterski je sportaš onaj koji sudjeluje u sportu iz užitka i/ili rekreacije, a ne radi potrage za savršenstvom i izvrsnošću. Drugim riječima, amaterski veslači sudjeluju u veslanju radi sebe (Schweibenz, 2010: 311). S obzirom na to da sam sama sudjelovala u nekoliko treninga veterana na Jarunu i u Veslačkom klubu Trešnjevka, uvidjela sam da je to doista fizički zahtjevan sport. Pritom ne mislim samo na trening, nego i na samu pripremu za trening jer se čamci i vesla moraju donijeti na splav. Taj proces pojašnjava kazivačica N.H.:

“...e onda nam je trebalo samo sat vremena da obrišemo čamac, da odnesemo vesla, da odnesemo taj čamac, da namjestimo vesla, da se slikamo. I u biti, čistog treninga smo imali možda sat vremena, baš veslanja. I onda još izvadiš vesla, odneseš čamac, odeš, vratiš se po vesla, odneseš, svlačiona...”

Da bi se netko priključio veslanju, mora pripadati jednoj od triju dobnih kategorija: škola veslanja (za djecu), natjecateljska kategorija i rekreacija. Ove kategorije mogu predstavljati problem za uključivanje jer se pojedinac možda ne pronađe ni u jednoj. Za kazivačice je rekreacija bila najbolja opcija i zadovoljne su njome. No, obje su se veslanjem počele baviti prije prelaska u rekreaciju. Kazivačica N.H.

svoj je veslački put započela u školi veslanja, dok je za N.A. to bila studentska sekcija medicinskog fakulteta. Način na koji je ona ušla u studentsku sekciju odlično ilustrira percepciju o veslačicama, odnosno razmišljanje o anatomskim predispozicijama koje se kasnije prenose kao stereotip: “Ustvari, jedna studentica koja je bila demonstratorica na anatomiji rekla mi je da im fali osmi i da ja imam široka ramena i da bi mogla dobro potegnuti” (kazivačica N.A.). Premda se promijenio položaj veslačica, još uvijek postoje barijere koje ženama priječe uključivanje u ovaj sport, ponajviše stereotip da će se veslanjem povećati ramena. Kazivačica N.H. osobno nije naišla ni na kakve stereotipe, ali je u razgovoru s ljudima uočila da oni postoje i da mnogi veslanje asociraju s čamcima u kojima se pokreću samo leđa, poput kajaka, u kojima je moguć veći razvitak ramena jer se pokreće samo gornji dio tijela. Trener je naveo da nisu otpočetka bili jednaki načini veslanja:

“U početku, kada su 1976. pustili veslačice na OI i Svjetska prvenstva, veslale su na 800, pa na 1000 metara. I tu je snaga dolazila do izražaja. Prelaskom na 2000 metara promijenile su se i figure veslačica. Utrke su duže pa se radi na izdržljivosti.”

Nadalje, trener smatra da široka ramena i pojačana mišićavost ne bi trebale biti posljedica veslačkih treninga, ali da cure izrazito slabije konstitucije moraju biti iznimno tehnički i aerobno pripremljene kako bi se mogle suprotstaviti višim i jačim veslačicama. No, zbog toga u veslanju postoji kategorija do 57 kilograma (eng. lightweight).

Kazivačica N.A. misli da su se položaj i uključenost žena popravili, dajući primjer iz svog rodnog grada Makarske, u kojemu prije 20 godina ni jedna

žena nije veslala jer se veslanje smatralo muškim sportom. Sada postoje veslačice; kazivačica naglašava kako imaju odličnog trenera. Nejednakost u položaju i uključenosti veslačica može se manifestirati na različite načine. Primjeri uključuju nejednak pristup resursima i potpori, manje mogućnosti za napredovanje, nejednako tretiranje u smislu treninga i natjecanja, manju financijsku potporu ili medijsku pažnju i priznanje u usporedbi s muškim veslačima. Budući da trener ima bolji uvid u ovu problematiku, prilično je oštar prema veslačkom sustavu u Hrvatskoj: "Kako ih [veslačica] ima manje, tako je i selekcija slabija. Veslački Savez HR seksistički je nastrojen jer godinama razum preglasavaju šovinistički glasovi iz neženjskih klubova. Stoga su na svjetskoj sceni rezultati veslačica, naravno, slabiji." Prema njemu, žensko se veslanje ne može razviti jer ne postoje stimulativni treninzi za veslačice koje su na 5. ili 7. mjestu pa tako nikada ne mogu postati prvakinja. Uz to, tijekom odlaska na treninge primijetila sam da nogari u čamcu nisu prilagođeni za osobe s manjim stopalom jer su većinom zastupljeni 40+ brojevi, pa se samim time otežava veslanje.

Pojedine akademske ustanove otkrile su da je nenatjecateljsko veslanje odličan način promicanja umjerenje tjelovježbe i socijalizacije, ne samo unutar ustanove već i sa susjednim institucijama (Schweinbenz, 2009: 657). Međutim, u Hrvatskoj je došlo do svojevrstnog paradoksa u odnosu na povijest veslanja; kod nas se ne ulaže u amaterski sport niti ga se smatra važnim, već se sva pažnja i profit usmjeravaju na natjecateljsko veslanje. Postoje velike razlike u profesionalizaciji pojedinih sportova; "popularnost" sporta, odnosno medijski prostor koji neki sport dobiva, jedna je od najvećih razlika, što je vidljivo u

medijski manji popraćenim uspjesima i natjecanjima veslačica (Marelić, 2015: 107). Obje su kazivačice spomenule problem profesionalizacije veslanja, ali i općenito sporta u Hrvatskoj: "Ja sam to sad rekla, ali u našim savezima veslačkim i klubovima nije cilj da se privuče puno ljudi, nego da se zgrne lova. Mislim da to nije jedina situacija, nažalost, ni u Hrvatskoj ni u svijetu" (kazivačica N.H.). Treneri se usredotočuju samo na djecu s potencijalom, njima se pridaje posebna pažnja, dok ostali ostaju zanemareni. Autorice koje su istraživale negativne stereotipe vezane uz rukometašice u Hrvatskoj navode da "najčešća objašnjenja za izrazito visoku prevalenciju neaktivnosti u toj skupini jesu ulazak u pubertet, nedostatak interesa za sportske aktivnosti te selekcija uslijed koje samo najbolji pojedinci ostaju u sustavu sporta" (Bojić-Čačić et al., 2021: 97 prema Jurakić i Pedišić 2012).

Uz profesionalizaciju, važan faktor pri uključivanju predstavlja i nedostatak vremena. Kazivačica N.A. nije u mogućnosti veslati često kao prije, ali u svom domu svakodnevno vježba na ergometru. Kao glavni razlog neaktivnosti navodi brigu o djeci, što se spominje i kod Taylor: "Neovisnost o bračnim vezama i djeci redovito se navodi kao ključni čimbenik u određivanju pristupa žena slobodnom vremenu i sportu" (Taylor, 2018: 5). Nemogućnost balansiranja obiteljskog života, slobodnog vremena i atletskog bavljenja sportom razlog je zašto su tijekom povijesti žene rijetko veslale. Činjenica da obiteljski život još uvijek češće pripada ženskoj sferi samo dodatno naglašava takvo stanje (Taylor, 2018: 12).

Zaključak

Kao jedan od fizički najzahtjevnijih sportova, veslanje je od svog osnutka smatrano muškim sportom. No, tijekom povijesti sve se veći broj žena počeo zanimati za ovaj sport i nastojao sudjelovati u regatama, rekreativno i natjecateljski. Unatoč tome što je vidljiv pomak u položaju žena i njihovoj participaciji u veslanju, hrvatske veslačice još uvijek nisu u potpunoj ravnopravnosti sa svojim kolegama veslačima. Glavni razlozi neuključenosti žena u veslanju najprije su vezani uz prisutne stereotipe o razvoju maskulinih karakteristika (širenja ramena), profesionalizacije veslanja koja dovodi do profita, seksističkih shvaćanja i nedostatku vremena koje bi ženama bilo potrebno za bavljenje veslanjem. Činjenica je da su u hrvatskom veslačkom sustavu još uvijek zastupljena seksistička uvjerenja i ograničenja; veslačicama je onemogućeno u potpunosti razviti svoje mogućnosti pa su im i rezultati znatno slabiji. Ova je tema važna za antropologiju jer ta znanost proučava onog 'Drugog', što su u ovom slučaju žene. Žene su Drugi u sportu; njihov se položaj mijenjao tijekom razdoblja, ali nije u cijelosti promijenjen. U ovom je radu prikazana problematika veslačica u Hrvatskoj, no uspješno je istražen samo mali dio te problematike. Nadovezujući se na to, buduća bi istraživanja mogla ići u smjeru istraživanja položaja žena u natjecanjima i njihovu vidljivost u medijima i/ili percepciju profesionalnog ili rekreativnog veslanja u Hrvatskoj, ne samo veslačica nego i veslača.

Literatura

1. Caudwell, Jayne. (2011). 'Easy, Oar!': rowing reflections. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 3(2):117-129.
2. Bojić-Ćaćić, Lidija, Greblo Jurakić, Zrinka, Ljubičić, Višnja. (2021). "Ženski sport nije pravi sport": negativni stereotipi prema sportašicama i doživljaj rodne neravnopravnosti u rukometu u Hrvatskoj, *Revija za sociologiju* 51(1): 81-102.
3. Marelić, Marko. (2015). Stav prema profesionalnom sportu. *Hrvatski športskomedicinski vjesnik*, 30(2):106-117.
4. Maskalan, A. (2019). Sporting the Glass Jaw: Views on Women in Sports. *Synthesis philosophica*, 68(6): 285-300.
5. Schweinbenz, A.N. (2010). Against Hegemonic Currents: Women's Rowing into the First Half of the Twentieth Century. *Sport in History*, 30(2): 309-326.
6. Schweinbenz, A.N. (2009). Selling Femininity: The Introduction of Women's Rowing at the 1976 Olympic Games. *The International Journal of the History of Sport*, 26(5): 654-672.
7. Taylor, L. (2018). The Women's Amateur Rowing Association 1923-1963: a prosopographical approach. *Sport in History*, 1-24.

Ostali izvori:

1. Kolac, M. (2009). *Veslanje – jedan od fizički najzahtjevnijih sportova*. Fitness.com. URL: <https://www.fitness.com.hr/sport/outdoor-sportovi/Veslanje.aspx> (20.2.2023.)
2. vk-jarun.hr. *Što je veslanje*. URL: <http://vk-jarun.hr/veslanje/sto-je-veslanje/> (20.2.2023.)
3. STARIĆ, R. *Hrvatski veslački savez: Kronologija hrvatskog veslanja*. URL: https://www.veslanje.hr/povijest/kronologija_hrvatskog_veslanja.html (20.2.2023.)

